

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Травматизм на виробництві в Україні у 2017 році: статистичний збірник. / Держслужба статистики України. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_tv_2017.pdf
2. Конституція України: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про охорону праці: Закон України від 14.10.92 р. № 2694-XII. / Відомості Верховної Ради. 1992. № 49. Ст. 668.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України. / Відомості Верховної Ради. 1971. (Додаток до № 50. Ст. 375).
5. Об утверждении типовых правил внутреннего трудового распорядка для рабочих и служащих предприятий, учреждений, организаций: постановление Государственного комитета СССР по труду и социальным вопросам № 213 от 20.07.84 г. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0213400-84>
6. Порядок опрацювання і затвердження роботодавцем нормативних актів з охорони праці, що діють на підприємстві: Наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці № 132 від 21.12.1993 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0020-94>
7. Положення про розробку інструкцій з охорони праці: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Комітету з нагляду за охороною праці № 9 від 29.01.1993 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0226-98>
8. Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту: Наказ Державної служби гірничого нагляду та промислової безпеки України № 53 від 24.03.2008 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0446-08>
9. Порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці: Наказ Державного комітету України по нагляду за охороною праці № 15 від 26.01.2005 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05>
10. Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій: Наказ Міністерства охорони здоров'я № 246 від 21.05.2007 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07>
11. Трудовий кодекс України (реєстр. № 1658, в ред. від 24.07.2017 р. доопрацьований). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
12. Меморандум технічних зауважень до проекту Трудового кодексу 2015 (Україна), 2016 р. URL: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rc=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEWjUp-CspL3TAhXluBQKHT06APMQFggjMAA&url=http%3A%2F%2Fhrliga.com%2Fdocs%2Ftehn_zauv_MOP_2016.doc&usq=AFQjCNH0F8CBUMYKoRo4GsA1cg3vByEcGw&sig2=9_t3iEj4NGCefz8zRmsnpQ

УДК 349.2:331.2(477)

ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

REGARDING TO THE IMPACT OF EUROPEAN SOCIAL STANDARDS ON THE MAINTAINING LABOR POTENTIAL IN UKRAINE

Малюга Л.Ю.,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена дослідженню та аналізу впливу процесу євроінтеграції на збереження трудового потенціалу та проблем адаптації соціального законодавства України до стандартів європейських країн. Визначено мету та завдання європейських соціальних стандартів. Автором наголошено, що досягнення високого рівня життя населення, аналогічного рівню в країнах Європи, є можливим за умови імплементації європейських соціальних стандартів у свою практику, що потребує здійснення суттєвих змін у забезпеченні права на працевлаштування, досягнення європейських стандартів щодо оплати та безпеки праці, гарантій соціального захисту.

Ключові слова: трудовий потенціал, європейські соціальні стандарти, імплементація, Європейський Союз, соціальний захист.

Статья посвящена исследованию и анализу влияния процесса евроинтеграции на сохранение трудового потенциала и проблем адаптации социального законодательства Украины к стандартам европейских стран. Определены цели и задачи европейских социальных стандартов. Автором отмечено, что достижение высокого уровня жизни населения, аналогичного уровню в странах Европы, возможно при условии имплементации европейских социальных стандартов в своей практике, что требует внесения существенных изменений в обеспечение права на трудоустройство, достижения европейских стандартов оплаты и безопасности труда, гарантий социальной защиты.

Ключевые слова: трудовой потенциал, европейские социальные стандарты, имплементация, Европейский Союз, социальная защита.

The article's focal point is to conduct essential research and analysis of the European integration impact on the maintaining substantial labor potential as well as issues regarding the adaptation of the Ukrainian social legislation to the widely recognized European countries' standards. For this reason the overall aim and key tasks of the European social standards were found out. The author emphasizes that to achieve high living standards (which are functioning now in the European countries) could take place only in case, when such standards are implemented into the national practice. Consequently, this requires fundamental changes in the employment rights ensuring, attaining the European wage standards as well as standards for workplace safety, social guarantees protection.

Key words: labor potential, European social standards, implementation, European Union.

Постановка проблеми. В умовах інтеграційних процесів в Україні все більшого значення набуває запровадження соціальних стандартів Євросоюзу у національне законодавство [1, с. 70.]. Трудовий потенціал є важливим чинником соціально-економічного розвитку, значення якого відіграє велику роль у стратегічних завданнях держа-

ви щодо підвищення добробуту громадян України як на сучасному етапі, так і в перспективі. Неефективне використання наявного трудового потенціалу призводить до погіршення якості життя населення і становить загрозу для соціальної безпеки країни. Тому соціальні стандарти у сфері збереження трудового потенціалу як правовий ін-

струмент механізму реалізації соціальних та економічних прав громадян викликають науковий та практичний інтерес, оскільки є орієнтиром для поступового інтегрування України у прогресивну об'єднану спільноту, яка забезпечуватиме високий рівень життя громадянам у всіх сферах їхньої життєдіяльності.

Стан дослідження. Вагомий внесок у формування уявлення про засади становлення та розвитку інституту соціальної політики України, аналіз соціальних стандартів, виявлення особливостей функціонування системи соціального захисту населення, розвитку людського ресурсу, ринку праці зробили такі провідні науковці, як: В.С. Андрєєв, В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, К.С. Батигін, Л.П. Гук, А.Д. Зайкін, М.Л. Захаров, О.Л. Кучма, С.І. Запара, М.І. Іншин, Р.І. Іванова, М.І. Полупанов, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипо, О.І. Процевський, В.Г. Ротань, Л.М. Сіньова, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, М.М. Шумило, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та інші. Разом з тим з огляду на суттєве загострення проблем зовнішньої трудової міграції, інтегрування національного законодавства у європейські інститути соціальної держави, не досить дослідженими залишаються надзвичайно актуальні питання про загальну ефективність наявної стратегії розвитку й збереження трудового потенціалу та вплив на відновлення та якісне зростання імплементації європейських соціальних стандартів, що потребує наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збереження і розвиток конкурентоспроможності трудового потенціалу України – це стратегічне завдання щодо забезпечення сталого розвитку України. У світі на перший план висувається забезпечення більш повного розвитку і реалізації трудового потенціалу, забезпечення гідних умов праці та підвищення якості життя [2, с. 248]. З огляду на те, що Кабінетом Міністрів України ще у 2009 році визнано гострою проблемою невідповідність наявного трудового потенціалу сучасним вимогам економічного і соціального розвитку країни, зростання трудової міграції, що, своєю чергою, зумовлює необхідність вжиття державою системних заходів для підтримання, відновлення і розвитку трудового потенціалу.

Наша держава цілеспрямовано тримає курс розвитку України до європейського співтовариства і намагається здійснювати соціальну політику у найбільш цивілізованій спосіб для запобігання ймовірних соціальних катастроф. Однак наростання кризових явищ в економіці України, що є наслідком, по-перше, тимчасової окупації території Автономної Республіки Крим, Донецької й Луганської областей із порушенням і розірванням усталених господарських зв'язків між підприємствами, що входять до вертикально інтегрованих структур, по-друге, спрямування значних фінансових ресурсів на потреби забезпечення національної безпеки й оборони за рахунок скорочення видатків розвитку державного бюджету створює вкрай несприятливі умови для розвитку трудового потенціалу та функціонування соціальних інститутів, що підтримують процеси його відтворення.

Слід зауважити, що найгострішою проблемою ринкових трансформацій в Україні є бідність. Обмежуючи можливості соціального захисту і людського розвитку, бідність деформує всю систему соціально-економічних відносин, провокує соціальну напруженість, визначає кризові процеси у суспільстві. Низький рівень життя значної частини сімей у поєднанні із суттєвою диференціацією доходів засвідчує неефективність чинних соціальних інститутів ринку та зумовлює необхідність розвитку цивілізованих соціально орієнтованих ринкових відносин в Україні [3, с. 18]. Це і вказує на нестабільність розвитку економіки, зростання кримінальної злочинності та неможливість забезпечення належних умов життєдіяльності працівників, а не лише самих умов праці. Така ситуація не

сприяє становленню працівника як спеціаліста та, відповідно, реалізації ним свого трудового потенціалу.

Соціальний потенціал узагальнено характеризує рівень соціальних норм ставлення до праці, громадської свідомості, інтересів, потреб людини [4, с. 242]. А кожна людина, як відомо, потребує перш за все безпеки і гарантування її прав на певний соціальний статус і місце у суспільстві, яке вона здобуває своєю працею, реалізуючи свій трудовий потенціал.

Вищезазначене зумовлює потребу звернення до європейських соціальних стандартів з метою теоретичного осмислення нагальності наближення України до країн Європейського Союзу.

Основу новітнього інституту соціальної політики ЄС формують концепти розвитку соціальної держави та соціально орієнтованої ринкової економіки. Сутність ідеї соціальної політики, заснованої на концепції розвитку соціальної держави, визначається сукупністю інваріантних властивостей соціальних інститутів, а саме: визнання соціальних прав громадян і взяття державою на себе соціальних зобов'язань, соціальна підтримка для всіх членів суспільства, існування державних систем соціального захисту, взяття державою на себе відповідальності за рівень добробуту громадян, існування інститутів громадянського суспільства, і, насамперед, інституту соціального діалогу [5, с. 220].

При цьому варто брати до уваги, що високі соціальні стандарти, характерні для Європейського Союзу, формувались під впливом певних факторів (чинників), серед яких: 1) масштабні фінансові вкладення національних урядів, великі соціальні бюджети; 2) високий рівень ефективності соціальної політики Європейського Союзу, який підтверджується гармонізацією соціальних заходів з програмами економічного розвитку та забезпеченням конкурентоспроможності європейського регіону на рівні глобальних ринків; 3) економічний стан країн Європейського Союзу; 4) орієнтири політики країн Європейського Союзу; 5) стан бюрократії та рівень політичної культури; 6) ментальність та традиції соціальних і професійних груп; 7) очікування соціальних і професійних груп; 8) розвиток монополізму та стан конкуренції в бізнесі; 9) рівень правової культури державних службовців, представників законодавчої влади [6, с. 27].

Особливості національного законодавства країн Європейського Союзу зумовлені тим, що у них діє низка різних норм, які прийняті відповідними органами на всезагальному рівні ЄС. Таким чином, це дає змогу консолідовано забезпечити соціальну безпеку та зберегти трудовий потенціал працівників у кожній країні окремо.

У правовій доктрині виокремлюють два основні завдання, реалізації яких служать європейські соціальні стандарти: 1) стандартизація соціальних прав громадян країн-членів ЄС; 2) розроблення соціальних стандартів рівня життя населення з метою забезпечення соціальної стабільності в суспільстві та зниження соціальної напруженості. Європейські стандарти є нормами, що прийняті за основу інституціями ЄС та застосовуються в практиці його країн. Соціальний захист за стандартами Ради Європи та Європейського Союзу включає, крім соціального забезпечення, інші форми соціального захисту – державну соціальну допомогу, а також спеціальний особливий (додатковий) захист для окремих категорій населення. Держава мусить мати таку систему соціального захисту, яка шляхом виплати соціальних допомог покривала б основні соціальні ризики.

Таким чином, моніторинг рівня життя населення для дійсних членів ЄС та орієнтування нових членів Європейської Співдружності та країн, які прагнуть досягти рівня їх розвитку у процесі здійснення соціальної політики і соціалізації своїх економік, вважається метою створення системи соціальних стандартів в європейській практиці.

Україна декларує намір стати партнером та інтегруватися у спільноту європейських країн для запозичення їхнього досвіду у сфері суспільно-економічної діяльності для подолання відсталості і підвищення добробуту своїх громадян до європейського рівня. Досягнення високого рівня життя населення, аналогічного рівню в країнах Європи, є можливим за умови імплементації європейських соціальних стандартів у свою практику [7].

Європейські соціальні стандарти як основа для вимірювань європейської соціальної політики слугують також орієнтирами стратегічних цілей соціального розвитку країн ЄС. У Програмі «Європа 2020», прийнятій у 2010 р., ЄС знову заявив про свою прихильність європейській соціальній моделі, прагнення створити більше робочих місць кращої якості на всій території Євросоюзу. На досягнення цих цілей Європейською стратегією зайнятості передбачено заходи щодо забезпечення виконання трьох завдань на період до 2020 р.: 1) забезпечення зайнятості 75% осіб у віці 20–64 років; 2) здобуття третього рівня освіти 40% 30–34-річних осіб; 3) зниження масштабів бідності та соціального виключення на 20 млн осіб. Зазначені європейські стандарти соціальних прав та європейські стандарти рівня життя населення мають важливе значення для формування євроінтеграційних цілей соціального розвитку та подальшої модернізації інституту соціальної політики України на основі утвердження засадничих принципів європейської соціальної моделі: нерозривний зв'язок між економічним розвитком і соціальним прогресом; високий рівень соціального забезпечення, що має універсальний характер; розвинене трудове законодавство, що захищає найманого працівника; рівність шансів і боротьба з дискримінацією; виробнича демократія, що виражається в консультації з працівниками під час прийняття рішень, що зачіпають їхні інтереси, та інформування працівників; діалог соціальних партнерів у рамках колективно-договірних відносин; ключова роль держави у розв'язанні соціальних проблем, роль арбітра у відносинах між соціальними партнерами; боротьба за зайнятість і викорінення соціального відторгнення і бідності; гідна оплата праці, зокрема запровадження мінімальної заробітної плати; соціальна справедливість і солідарність у суспільстві [8].

За інтенсивної євроінтеграції, як правильно відзначає І.С. Сахарук, варто звертати увагу на те, що відповідно до п. 4.9 «Стратегії національної безпеки України» визначено необхідність наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи – членів ЄС, при цьому трудові та соціальні стандарти Європейського Союзу є частиною міжнародних стандартів і значною мірою похідними від тих, що розроблені на рівні Міжнародної організації праці [9, с. 29]. Угода про асоціацію між Україною і ЄС визначає стратегічні орієнтири для проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС [10]. Згідно з п. 8 ст. 56 Угоди з ЄС від 27 червня 2014 року Україна поступово впроваджує звід Європейських стандартів (EN) як національні стандарти, зокрема гармонізовані європейські стандарти, добровільне застосування яких вважається таким, що відповідає вимогам законодавства, зазначеного у Додатку III до цієї Угоди. Одночасно з таким впровадженням Україна скасовує конфліктні національні стандарти, зокрема застосування міждержавних стандартів (GOST/ГОСТ), розроблених до 1992 року. Крім цього, Україна поступово вживатиме інших необхідних заходів щодо виконання умов набуття членства згідно з вимогами, що застосовуються до повноправних членів європейських організацій зі стандартизації. Отже, наша країна поступово ліквідує застарілі прорадянські стандарти, які не відповідають вимогам інноваційного суспільства.

Для реалізації трудового потенціалу ст. 291 передбачено положення щодо багатосторонніх трудових стандартів та угод. Так, відзначено, що сторони визнають повну та ефективну зайнятість та гідну працю для всіх як ключові елементи для торгівлі в контексті глобалізації. Сторони підтверджують свої зобов'язання щодо сприяння розвитку торгівлі у такий спосіб, що приводить до повної та ефективної зайнятості й гідної праці для всіх, зокрема чоловіків, жінок та молоді.

Сторони забезпечують і реалізують у своїх законах та практиках основні міжнародно визнані трудові стандарти, а саме свободу об'єднань та ефективне визнання права на колективні переговори, усунення всіх форм примусової чи обов'язкової праці, фактичне викорінення дитячої праці, усунення дискримінації стосовно зайнятості та професій [11]. Розвиток України у контексті інтеграції до Європейського Союзу своїм змістом має забезпечення високого і стабільного соціально-економічного рівня життя населення [12, с. 109]. Таким чином, маючи чітку стратегію, а також Угоду з ЄС, яка поступово впроваджується, можна беззаперечно стверджувати про адаптацію до високих соціальних стандартів передових країн світу.

Для інтеграції до європейського соціального простору України доведеться здійснити суттєві зміни в забезпеченні права на працевлаштування, досягати європейських стандартів щодо оплати та безпеки праці, гарантій соціального забезпечення, умов життя громадян, охорони здоров'я, розвитку освіти, культури, соціального захисту та ін. Зростання ВВП має супроводжуватися підвищенням реальних доходів працюючих і забезпечити соціальний захист для найбільш вразливих верств населення [13]. На жаль, нині зменшення населення в Україні внаслідок еміграції вказує на сукупність несприятливих умов всередині країни (військовий конфлікт, загроза знищення як людей, так і майна), які виштовхують громадян у міжнародні міграційні процеси. Це означає, що держава втрачає найбільш цінне, що може бути у кожній країні – своїх громадян, людський потенціал. Крім того, донині в Україні проблематичними є питання відбору кандидатів на посаду, де часто проявляється дискримінація. Поліпшенню охорони здоров'я заважає недостатнє фінансове забезпечення з держбюджету. Соціальний захист постає під сумнівом з огляду на фактичне співвідношення різних видів соціальних допомог чи пенсій порівняно з цінами на медикаменти та препарати, а також на комунальні тарифи та продукти. Таким чином, можна резюмувати, що наближення України до європейських соціальних стандартів неможливе без єдиного системного здійснення різноманітних заходів для їх забезпечення. Тобто, щоб у разі вдосконалення законодавства правові норми справді втілювалися на практиці, а не просто носили декларативний характер.

Висновки. Таким чином, оцінка та аналіз впливу процесу євроінтеграції на різні сфери життєдіяльності людини та проблеми адаптації соціального законодавства України до стандартів європейських країн є одним із актуальних та нагальних питань в Україні, які посідають особливе місце та обговорюються науковцями і практиками. Європейські соціальні стандарти у сфері збереження трудового потенціалу передбачають збалансування інтересів усіх категорій працівників з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки та науково-технічного прогресу; забезпечення реалізації права на працю у всіх формах зайнятості, які будуть найбільш затребувані у суспільстві; врегулювання на належному рівні трудових відносин у сфері праці, які сприятимуть повній реалізації трудового потенціалу працівника; удосконалення соціального партнерства; безупинну модернізацію соціальної політики держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. Журнал східноєвропейського права. 2018. № 48. Ст. 70–76.
2. Гук Л.П. Якість трудового потенціалу та забезпечення соціальної стабільності на ринку праці України. Вісник Хмельницького національного університету. № 5. 2009. Т. 1. С. 248–252. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_1/pdf/248-252.pdf
3. Ковбасюк Ю.В. Європейські соціальні стандарти: перспективи для України (політико-дипломатичний контекст). Зовнішня політика і дипломатія: традиція, тренди, досвід. Серія «Політичні науки». Вип. 21. Частина II. С. 18.
4. Сімчера І.О. Наукові підходи до дослідження сутності трудового потенціалу підприємства. Економічний простір. 2013. № 75. С. 242.
5. Петроє О.М. Вплив соціального діалогу на показники соціально-економічного розвитку країни: зарубіжний досвід. Вісн. НАДУ. 2010. № 4. С. 220.
6. Гафарова К.Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. Академічний огляд. 2011. № 1 (34). С. 27–28.
7. Шевченко О. Проблеми досягнення європейських соціальних стандартів в Україні. URL: http://sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_1_2014_11_25/problemi_dosjagnennja_evropejskikh_socialnih_standartiv_v_ukrajini/67-1-0-1100 (дата звернення: 13.06.2018)
8. European social model. URL: www.eurofound.europa.eu/ (дата звернення: 27.06.2017)
9. Сахарук І.С. Концепція гідної праці як складник соціальної безпеки. Правове забезпечення соціальної безпеки в умовах євроінтеграційних процесів: тези допов. учасн. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20 жовтня 2017 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина. Київ: Прінт-Сервіс, 2017. С. 29.
10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015. / Офіційний вісник України. 2015 р. № 43. стор. 14. Стаття 1353. код акта 77086/2015
11. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014./ Офіційний вісник України. 2014 р. № 75. Том 1. С. 83. Стаття 2125.
12. Коваленко Р.І. Досвід країн Європейського Союзу в регулюванні трудової функції працівника. Соціальне право. 2017. № 1. С. 109.
13. Андрущенко Т.В., Науменко У.В. Європейські соціальні стандарти: перспектива для України. URL: https://revolution.allbest.ru/economu/00283558_0.html (дата звернення 17.06.2018)